

Amerika på Eidsvoll

Av André Larsen Avelin

Ny bokserie kaster lys på de historiske forbindelsene mellom USA og Norge.

I 1782, vel seks år etter de 13 nordamerikanske koloniernes erklæring om selvstendighet fra England, kom den norske presten Hans Hammond med følgende utrop til en trosvenn: «naar deres Republik er bragt i Orden, hvor Loven er alene Konge, lad os hugge Skovene om i Europa, bygge Skibe, og fare til Amerika!»¹ Presten Hammond var en av mange nordmenn som tidlig uttrykte sterk fascinasjon for den amerikanske revolusjon og dannelsen av staten USA.

De tidlige båndene mellom USA og Norge er utgangspunktet for en tre bind sterk historisk skriftserie fra Eidsvoll 1814. Museet er del av Stiftelsen Norsk Folkemuseum og forvalter Eidsvollsbygningen og forteller historien om grunnloven og den politiske utviklingen i Norge. I høst kom andre bok i serien, *Transatlantiske forbindelser gjennom 200 år*, og denne tar bredt for seg etableringen av tette norsk-amerikanske relasjoner i et langt historisk spenn. Fra utvandringen ut på 1800-tallet, som på hundre år skulle bringe rundt 700.000 nordmenn fra by og bygd til et nytt liv i Nord-Amerika, via ulike private og offentlige samarbeid i mellomkrigstiden, til Marshallhjelpen, kulturdiplomati og den intensive alliansebyggingen i etterkrigstiden. Med ni solide bidrag fra forskere på feltet, byr boken på innblikk i hvordan kulturelle impulser og politisk påtrykk fra USA har gjort seg gjeldende i det norske samfunnet.

For Eidsvoll 1814 er skriftserien om forholdet mellom USA og Norge en anledning til å kaste nytt lys over grunnlovshistorien, og til å sette hendelsene i 1814 og aktørene i Riksforsamlingen på Eidsvoll inn i en større internasjonal sammenheng. Første bok i serien kom ut høsten 2020, og bærer tittelen *Grunnlovsfedre på tvers av Atlanteren*. Dette er også navnet på det som de siste årene har vært et større grunnlovshistorisk prosjekt ved museet, (se faktaboks).

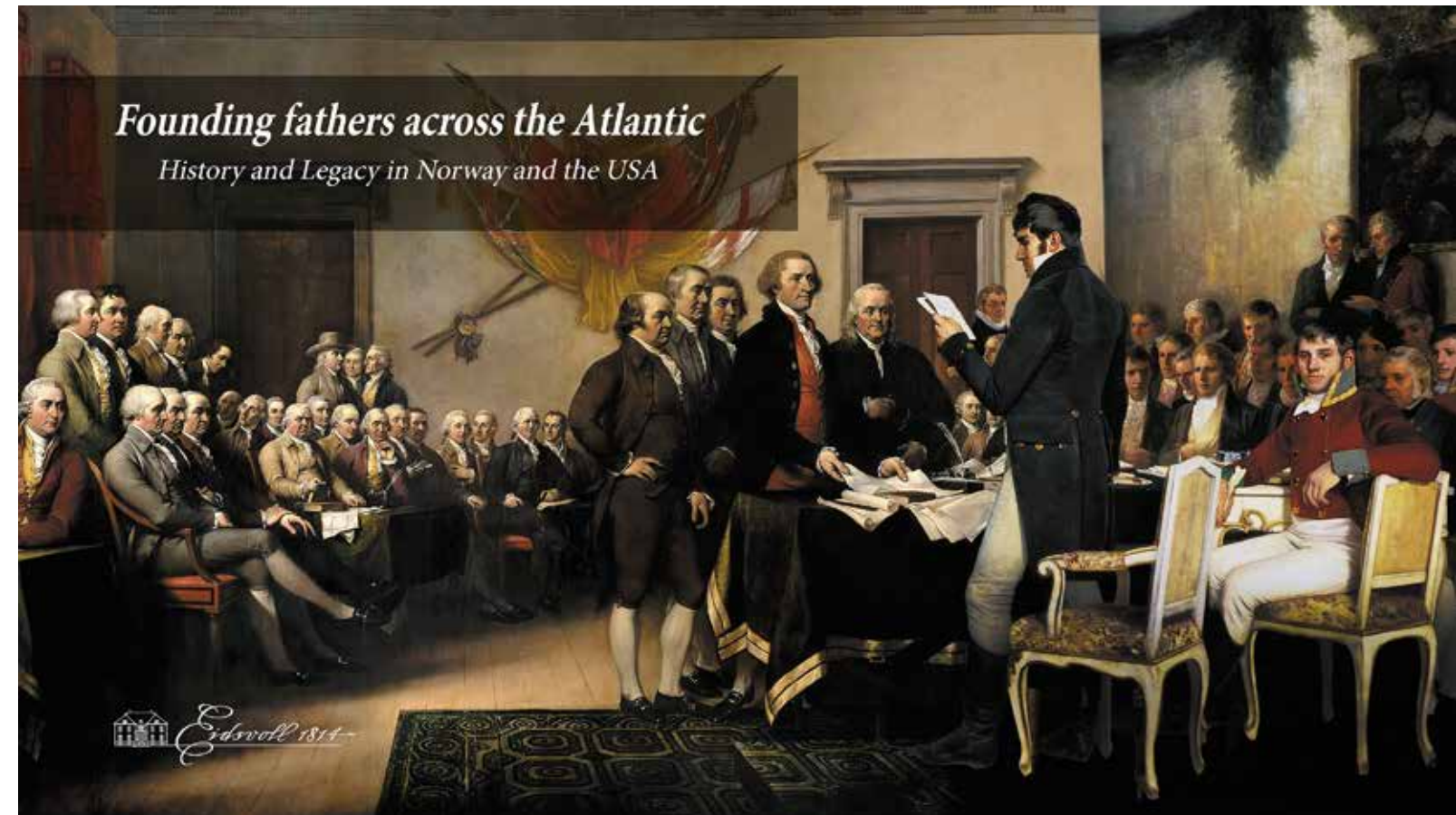
Grunnlovsfedre på tvers av Atlanteren tar leseren med tilbake til revolusjonstiden og de politiske og sosiale omveltningene som fant sted flere steder i verden i tiårene rundt 1800. I denne perioden ble nettopp grunnlover et viktig redskap for statsbygging i mange land, og eidsvollsmennene er bare én av forsamlingene som i høytidelige dokumenter satte opp nye rammer for det politiske systemet og for utøvelsen av statlig makt. Karakteristisk for disse grunnlovene er at de erstatter mer autoritære styreform, som eneveldet, med politiske systemer basert på idealer om folkestyre, maktfordeling og borgerrettigheter. Blant flere nasjonale grunnlover fra revolusjonstiden, er det likevel kun to som regnes for å være gjeldende fram til i dag: den amerikanske fra 1787 og den norske fra 1814.

Bokforsider fra Scandinavian Academic Press / Spartacus Forlag.

I *Grunnlovsfedre på tvers av Atlanteren* kan man lese om hvordan flere av de amerikanske og norske grunnlovsfedrene var del av en felles idéverden med rot i opplysningstiden. I en artikkel av historiker Eli Fure vil man også få innsikt i hvordan grunnlovsforsamlingen i Philadelphia i 1787 var annerledes og langt mer aristokratisk sammensatt enn den norske på Eidsvoll. Likevel var det mye som var felles, og flere artikler diskuterer hvordan flere ledende eidsvollsmenn var godt informert om amerikansk konstitusjonstekning. Kunnskapen tok de med inn i arbeidet med Norges grunnlov. Christian Magnus Falsen, «grunnlovens far», er en av dem som har fremholdt republikken USA som forbilledlig. Falsen var så fascinert av noen av de fremste amerikanske grunnlovsfedrene at han visstnok skal ha oppkalt sin sønn, Georg Benjamin Falsen, døpt 19. mai 1814, etter George Washington og Benjamin Franklin.

Falsen-interesserte lesere vil finne enda mer i boken. Idéhistoriker Håkon Evju sammenligner blant annet eidsvollsmannens borgerideal med det man finner hos Thomas Jefferson, der begge knytter tanken om det å være dydig borger til det å forvalte jordeiendom.² Slike ideer gjorde seg gjeldende i diskusjoner på Eidsvoll, og fikk prege blant annet paragrafen om stemmeretten fra 1814. Historiker Marthe Hommerstad viser hvordan Falsen og flere ledende eidsvollsmenn i dag vurderes i lys av nye studier om deres rolle i innføringen av den dypt repressive paragraf 2, som blant annet forbød jøder adgang til riket. Hommerstad ser på lignende diskusjoner i USA, der flere av grunnleggerne i nyere tid er revurdert og kritisert for

Founding fathers across the Atlantic History and Legacy in Norway and the USA

Collage av maleriet *The Declaration of Independence* av John Trumbull og maleriet *Eidsvold 1814* av Oscar Wergeland/Torbjørn Ellingsen, Eidsvoll 1814.

sin unnfallenhet overfor slaveriet i sør. Ikke minst har nevnte Jefferson falt i anseelse hos en del amerikanere. Jefferson var slaveeier og samtidig forfatteren bak de mest berømte ordene i uavhengighetserklæringen fra 1776: "We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness".³

Skal man sette den norske grunnloven i en større internasjonal sammenheng, må man naturligvis gå til flere land enn USA. Boken *Grunnlovsfedre på tvers av Atlanteren* gir oss likevel en bedre forståelse av hvordan begge land lykkes med å etablere et mer representativt styre og en mer liberal rettsstat. I likhet med den amerikanske fra 1787, peker eidsvollsgrunnloven på flere vis fram mot det moderne demokratiet. Og kanskje er det slik at denne arven fra revolusjonstiden er særlig aktuell i dag, med gryende anti-demokratiske bevegelser i flere av våre nære land, også i et USA som Norge på ulike måter har vært bundet til i over 200 år.

Den siste boken i skriftserien fra Eidsvoll 1814 er ventet i løpet av våren 2022. Vi kan love en skikkelig godbit for dem som er opptatt av steder knyttet til nasjonal politisk historie, med gode eksempler fra USA og Norge, men også fra et land som Argentina. Her utvides blikket på de transatlantiske båndene i revolusjonstiden til de tidlige grunnlovsforsamlinger i Sør-Amerika. I samarbeid med museumsfolk og forskere fra flere land, undersøker Eidsvoll 1814 nå historiene som er fortalt om forsamlingssteder som Eidsvoll, Philadelphia og Tucumán.

FOUNDING FATHERS ACROSS THE ATLANTIC
Tverrfaglig, grunnlovshistorisk prosjekt i regi av Eidsvoll 1814. I tillegg til bokutgivelser rommer prosjektet temporære utstillinger, åpne seminarer og andre formidlingsaktiviteter. Utstillingen *Revolusjonstid* kan ses på Eidsvoll 1814 fram til november 2022. Bøkene fra prosjektet kan kjøpes i bokhandelen, på nettbokhandler eller i museumsbutikken. Les mer på www.eidsvoll1814.no. Prosjektet er delfinansiert med støtte fra Norges Banks minnemyntfond og stiftelsen Fritt Ord.

André Larsen Avelin er idéhistoriker og prosjektkoordinator ved Eidsvoll 1814, Stiftelsen Norsk Folkemuseum.

NOTER

- 1 Hammond sitert i Sigmund Skard, *USA i norsk historie*, Samlaget, Oslo 1976, s. 39
- 2 Håkon Evju, «Jordeiendom og politisk deltakelse: Det klassiske borgeridealet hos Thomas Jefferson og Christian Magnus Falsen», i Bård Frydenlund, Torleif R. Hamre & André Larsen Avelin (red.), *Grunnlovsfedre på tvers av Atlanteren. Norsk og amerikansk konstitusjonshistorie*, Scandinavian Academic Press, Oslo 2020
- 3 *The Declaration of Independence*, Philadelphia, datert 4. juli